

ВПЛИВ ДУХОВНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ОСОБИСТОСТІ: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Стаття присвячена проблемі духовності та її впливу на формування світогляду особистості. Духовність розглядається як підґрунтя формування особистості і соціокультурний чинник, який за зваженої політики державно-церковних відносин здатний об'єднати суспільство.

Ключові слова: *релігія, духовність, особистість, світогляд, філософія права.*

Постановка проблеми. Сьогодні значно актуалізувалася проблематика духовності, духовного розвитку особистості в контексті однієї із найвагоміших особливостей уникнення релігійної, моральної, ідейної криз релігії. Чимало дослідників у можливостях формування громадянського суспільства та державотворчих процесів визнають ключовим елементом саме їх безпосередню залежність від духовного, морального, етичного розвитку особистості.

Зрештою, релігія впливає на значну кількість населення і водночас є малозрозумілою для більшості людей. Це аргументується оцінюванням релігії суто за її зовнішніми проявами у суспільстві, культовими обрядами, її впливом на діяльність людини за допомогою норм, законів та ін. Саме в цьому контексті йдеться про трактування релігії у негативному її смислі.

Зважаючи на це, доводиться констатувати важливість дослідження смислового наповнення релігії у соціально-філософських і філософсько-правових інтенціях. Адже в релігії містяться два елементи: зовнішній, за допомогою якого вона сприймається спостерігачем, реалізуючись крізь призму його суспільної і державної діяльності; і внутрішній, за допомогою якого для віруючої особи відкриваються обрії духовних та теологічно-моральних засад діяльності та внутрішнього вдосконалення крізь призму пошуку особистої ідентичності.

Врешті-решт актуальність дослідження впливу духовності на формування світогляду особистості обумовлена, попри суто соціально-філософський та філософсько-правовий аспекти, щораз зростаючим усвідомленням сьогоденних кризових процесів у державі та суспільстві як загальноцивілізаційного історичного збою, із можли-

вістю його усунення крізь призму відтворювальної функції Християнської етики.

Стан дослідження. Вплив духовності на формування світогляду особистості у філософському, етико-моральному та соціальному аспектах був предметом наукових дискусій серед науковців, з-поміж яких слід назвати В. Бліхара, О. Ніколаєву, Г. Пирог, О. Цимбал, К. Якуніна та ін. Крізь призму філософсько-правових інтенцій означену у статті проблематику досліджували В. Ортинський, М. Штангрет, В. Ряшко та ін.

Разом з тим, ще багато питань, пов'язаних із вивченням окресленої у статті проблематики, залишаються недослідженими. Відтак **мету** нашої наукової розвідки становить комплексне дослідження феномену духовності крізь призму її впливу на формування світогляду особистості, як одного з об'єктів філософії права.

Виклад основних положень. Сьогодні важливим є визнання за особистістю права не лише на добробут, а й, передовсім, на внутрішній розвиток духу, моральне вдосконалення, права на духовне зростання. Тим більше, що духовно багата особистість – це законослухняний громадянин, який діє у правовому полі. Окрім того, міжособистісні відносини, як і соціальні засади суспільних відносин, у яких діє і творить особа, спрямовують її, перш за все, на пошук шляхів розвитку особистих моральних задатків. Адже духовність особи дає їй можливість уникати проявів девіантної поведінки, агресивності у вчинках, безвідповідальності, умисної протиправності дій та ін. Окрім того, розвиток світогляду сучасної молоді в контексті глобалізаційних і модернізаційних світових процесів актуалізує необхідність формування особистості саме крізь призму християнської етики, не виключаючи загальнолюдських і національно-патріотичних цінностей.

До прикладу, християнська духовність у межах державотворчих процесів пропонує моральний вимір, беручи за основу спрямованість діючої влади використовувати постулати служіння на славу Богу та на благо усього народу. Натомість люди морально зобов'язані поважати Владу, відповідально ставитися до своїх обов'язків. У контексті міжнародного співробітництва християнська духовність значно пом'якшує принципи національної відособленості. Тобто, по-новому виражається спільна для усіх народів мета діяльності в царстві Божому: на користь вічного миру як засобу преображення світової історії.

На думку деяких дослідників, людина для самоствердження осмислює і наділяє змістом все, що її оточує, а також власні дії, вчин-

ки, моральне значення своєї діяльності. На певному рівні соціально-психологічної зрілості особистості в структурі самосвідомості виникає потреба, задоволення якої становить складне і необхідне завдання: осмислення буття людини і визначення сенсу власного життя, свого призначення і покликання [1, с. 64]. Виходячи з цього, для релігії пошук «вищого» змісту полягає в наступному: людське життя має зміст тільки тому, що воно орієнтується на божественні заповіді й цінності, освячені церквою. Але ж і поза релігією ідеї добра і справедливості завжди впливають на людину і знаходять у ній віддзеркалення. Тому доцільно говорити про існування вищої мети, з якою неодмінно пов'язаний сенс життя, яка є стійкою, істотною, такою, що виражає корінні інтереси особистості, відносно якої усі інші проміжні життєві цілі є засобом. Мета життя – провідний орієнтир життєвої діяльності, що пов'язує останню з ідеалом особистості. І саме в цій своїй якості мета життя близька до поняття сенсу життя, але не тотожна йому. Визначення мети життя – один із способів усвідомлення його сенсу. Злиття ідеалу і мети надають життю людини сенс. Отже, у розумінні проблеми смислу життя сформувалися дві принципові точки зору. Одна полягає в турботі людини лише про себе, своє спасіння, самовдосконалення, благополуччя, самореалізацію. Згідно з другою точкою зору, смисл життя не обмежується існуванням індивіда і полягає, наприклад, у служінні Богу, певній ідеї тощо [1, с. 65].

Своєю чергою і формування громадянського суспільства відображає вплив духовної сфери християнства в контексті реалізації життєво важливих для соціуму форм духовного, морально-етичного, соціального служіння спільному благу людини. Беручи до уваги те, що громадянське суспільство формується лише за умов існування компромісу, світоглядного плюралізму, ринкових відносин, здійснення прав та свобод громадян, значення впливу релігії, зокрема християнської, активізується у вирішенні та врегулюванні суперечностей у прийнятних для політичної системи рамках.

Окрім того, має значення і духовна єдність у суспільстві та державі, яка неодмінно здатна зберегти їх ідентичність і втримати стабільність. У цьому контексті більш вагомою є суспільна злагода, однією з-поміж цілей якої є боротьба з проявами екстремізму. Безумовно, неабиякого значення набуває і духовна безпека суспільства як один елементів релігійної політики держави.

В такому випадку доцільно говорити про значення основ християнської етики, в межах якої здійснюється формування духовної

особистості, правильно зорієнтованого громадянина. До прикладу, на думку О. Цимбал, християнська етика містить низку простих і важливих норм моральності, етичні цінності, вироблені багатьма поколіннями людей, принципи соціальних відносин, правила підтримання відносин з природним оточенням, роздуми над вічними моральними проблемами, смыслом життя, змістом добра і зла, щастя. У формах реальної християнської моральності, які є втіленням у практику повсякденної поведінки духовних цінностей, зосереджений досвід милосердя, співчуття, взаємодопомоги, обов'язку та інших суттєвих моральнісних імперативів і принципів людського життя [5, с. 66].

Безумовно, християнська етика спроможна зреалізувати найпо-таємніші екзистенціальні потреби та інтереси людини, спрямовуючи її до вирішення життєво важливих проблем морального змісту крізь призму духовного оновлення. У цьому випадку значення набуває і християнське трактування відповідальності за власні вчинки, яке передбачає не лише визнання здійсненої помилки у певній конкретній дії, а, в першу чергу, її виправлення і викорінення. Слушно з цього приводу зазначає В. Бліхар: «Згідно з християнським трактуванням, людина є людиною лише у контексті взаємин з іншою людиною, тобто людина – це люди в їх взаємостосунках між собою. Якщо ні, то людина перетворюється на замкнутого індивіда, який постійно бореться за «місце під сонцем», оскільки поза життям інших людей не існує особистого життя. Крім того, чітко визначено, що ставлення людини до людини висвітлює окрема галузь етики, яка являє собою не моралізацію, а, перш за все, реальність людського співжиття» [3, с. 218]. З цього випливає, що в рамках християнського трактування моральний закон – це закладений Богом у духовну природу людини духовний стрижень. Проявляється це тоді, коли совість вказує на позитивну чи негативну сторону певного вчинку.

Як зауважує О. Цимбал, християнство є моральною релігією, яка є постійним потягом до морально доброго способу життя, а виконання обов'язків щодо людей – до самих себе і до інших – і є виконання божественних заповідей (за І. Кантом). Християнська етика конкретизується в християнській моральності, вищим рівнем якої є етос святих. Християнська моральність містить в собі і природну моральність, ядром якої є основи доброчинності – мудрість (розсудливість), справедливість, мужність та поміркованість (Сократ, Платон). Християнська моральність доповнюється такими доброчинно-стями, як віра, надія, любов-милосердя [5, с. 70].

Виходячи з вищезазначеного, можемо припустити, що засади християнської етики містять ряд життєво важливих ідей, котрі безпосередньо впливають на розвиток соціокультурної динаміки серед найрізноманітніших верств населення. До джерел християнської етики необхідно віднести Святе Письмо, Святе Передання, твори святих отців та учителів Церкви тощо. Тобто, християнська етика за своєю суттю – це теорія християнської дії, проявами якої є не лише морально-етичні норми, принципи та засади, а й основа духовного життя суспільства.

Як зауважує М. Чельцов, особисте спасіння людини, з одного боку, та суспільне служіння, з іншого, – це не два різні шляхи, що ведуть у різні боки, а єдиний шлях для багатогранної людської душі у її прагненні себе спасти та ближніх привести до Христа. Він пише: «Християнство як життя Христа, а в Христі й кожного, хто спрямований до Христа, тому й не є жодною із філософських систем, а, натомість, значно переважає найкращу з-поміж них. Система є витвором розуму, результатом діяльності, можливо, піднесеного чи навіть геніального розуму, найточнішого та найгострішого мислення. Перед нею можна схилитися, нею пишатися, але для життя вона здебільшого непридатна: життя не здатне з нею порозумітися і проходить повз неї» [6, с. 128].

Зв'язок системи цінностей із духовним життям людини не безпідставний, оскільки людину, згідно з християнським трактуванням, Бог наділив можливістю жити духовним життям, а для цього дав їй Свій образ як основу Богоподібності в духовному житті. Він дав людині тіло, душу і дух. Тіло підкорювалося душі в її клопотаннях про нього, душа – духу в його керуванні, а дух – Богові в Його творчому промислі. Ця єдність була першою умовою духовного життя людини. Внаслідок гріха (гріхів) людина позбавила себе присутності Святого Духа, а відтак втратила і внутрішню єдність, без якої неможливе духовне життя. Зміщення природи людини полягає в тому, що тіло вже не підкорюється душі, душа – духу, а дух – Богові. Прагнення рухатися вгору замінилося прагненням рухатися вниз: зникло духовне життя – змінилося на викривлення душевного і на розтління тілесного [3, с. 217].

У сьгоднішніх дестабілізаційних умовах формування громадянського суспільства та створення свободної і правової держави існує необхідність не лише вивчення, а й виокремлення досліджень духовної тематики як самодостатнього об'єкта наукового пізнання у контексті

визначення основних характеристик і форм впливу на світогляд особистості.

До прикладу, на думку Г. Пирого, вивчення християнських цінностей, характеру і специфіки їхнього функціонування у різних сферах життєдіяльності людини дає можливість конкретизувати проблему духовного розвитку, глибше зрозуміти особливості національного характеру і менталітету, специфіку світоглядної ситуації у сучасній Україні. Аналіз ціннісної сфери християнства відкриває шляхи подолання чи мінімізації міжконфесійних та міжцерковних протистоянь [4, с. 22].

Фактично християнська релігія є певною аксіологією, структурованою системою цінностей, котра всесторонньо охоплює індивідуальні та суспільні потреби людини. Відтак цінності у християнському контексті спроможні об'єднати суспільство, спрямовуючи діяльність у бік мотивованої і морально орієнтованої поведінки. Трактуючи страждання, несправедливість, добро та зло, смерть християнська релігія відображає особливо налаштований аксіологічний спосіб світосприйняття, крізь призму якого вирізняються гідність та незаперечна цінність особи.

Як зазначає К. Якуніна, релігійне світорозуміння сучасного віруючого включає в себе не лише релігійні уявлення, а й низку містично осмислених раціоналістичних ідей і повідомлень про досягнення сучасної науки, різних знань, що ґрунтуються на досвіді індивіда. Всі ці елементи релігійного мислення досить тісно взаємопов'язані. Складаючи цілісну систему, вони відображають не лише внутрішню релігійність людини, а й утворюють взаємозв'язки між духовною і матеріальною сутностями» [7, с. 268].

Висновок. Отже, проаналізувавши значення християнської етики як одного з релігійних чинників у соціально-філософському та філософсько-правовому контекстах, можемо зазначити: якщо припустити, що релігія, зокрема християнство, спроможне об'єднати суспільство та державу, то в сучасних умовах саме духовність як соціокультурний чинник здатна відновити внутрішню гармонію особистості, безпосередньо впливаючи на формування її світогляду крізь призму реалізації духовно-моральних цінностей, таких як добро, любов, справедливість та ін.

Повсякденне життя свідчить про чималий вплив духовно сформованих особистостей на суспільство, державу, націю. Попри те, які б не запроваджували реформи щодо благоустрою суспільного та грома-

дяньського життя, які б найгуманніші закони не створювали, та за відсутності людей, які реалізовували б їх своїм особистим життям, не сформується здорове суспільство та держава.

1. Етика та естетика: навч. посібник / авт. кол.; під заг. ред. М.П. Гетьманчука. – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – 320 с.

2. Николаева О. Современная культура и православие / О. Николаева. – М.: Узд-во Подворья Свято-Троицкой Сергиевой Лавры, 1999. – 279 с.

3. Ортинський В.Л. Філософські проблеми правового виховання курсантів у вищих навчальних закладах МВС України: монографія / В.Л. Ортинський, В.С. Бліхар, М.Й. Штангрет. – Львів: ЛьвДУВС, 2009. – 255 с.

4. Пирог Г. Особливості системи християнських цінностей / Г. Пирог // Українське релігієзнавство. – К., 2004. – Вип. 1 (29). – С. 21–29.

5. Цимбал О.Є. Антропологічні ідеї в християнській етиці XVII ст. / О.Є. Цимбал // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова: зб. наук. праць. – Вип. 13 (26). – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2007. – С. 66–73.

6. Чельцов М.П. Христианское мирозерцание / М.П. Чельцов. – М.: Изд-во Православ. Свято-Тихонов. богослов. ин-та, 1997. – 175 с.

7. Яқуніна К. Релігійність як форма буття релігії / К. Яқуніна // Історія релігії в Україні і світі: зб. наук. праць. – Вип. 1. – Острого: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2009. – С. 268–276.

Дмитрик И.В. Влияние духовности на формирование мировоззрения личности: философско-правовое исследование.

Статья посвящена проблеме духовности и ее влияния на формирование мировоззрения личности. Духовность рассматривается как основа формирования личности и социокультурный фактор, который при взвешенной политике государственно-церковных отношений способен объединить общество.

Ключевые слова: *религия, духовность, личность, мировоззрение, философия права.*

Dmytryk I.V. The Influence of Spirituality on the Formation of Personality's Ideology.

The article is dedicated to the spirituality problem and its influence on the formation of personality's ideology. The spirituality is considered as a subsoil of personality formation and sociocultural factor, which is able to unite a society according to the reasonable church-state policy.

Key words: *religion, spirituality, personality, ideology, philosophy of law.*

Стаття надійшла 10 червня 2011 р.